

«БЕКІТЕМІН»

Қазақстан Республикасының
Сыбайлас жемқорлыққа қарсы
іс-қимыл агенттігінің Төрағасы
А. Ж. Шпекбаев

» 10 2021 жыл

**Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау
жүргізу бойынша әдістемелік ұсынымдар**

Нұр-Сұлтан, 2021

МАЗМҰНЫ

1. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР	3
2. СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРІНЕ ІШКІ ТАЛДАУ ЖҮРГІЗУГЕ ДАЙЫНДЫҚ	3
3. СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРІНЕ ІШКІ ТАЛДАУ ЖҮРГІЗУ	5
3.1 Талдау объектісі туралы ақпаратты жинау және қорыту	5
3.2 Талдау объектісінің қызметіне, оның ұйымдастыру-басқару қызметін реттейтін құқықтық актілер мен ішкі құжаттарға сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің болуы тұрғысынан талдау жасау	8
3.3. Талдамалық анықтаманы дайындау және оған қол қою	18
4. АНЫҚТАЛҒАН СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРІН БАҒАЛАУ	20
5. СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРІН ЖОЮ ЖӘНЕ АЗАЙТУ	22
5.1 Анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жою жөніндегі іс- шаралар жоспарын әзірлеу.....	22
5.2 Ұсынымдарды орындау мониторингі.....	23
1-ҚОСЫМША.....	25
2-ҚОСЫМША	26
3-ҚОСЫМША	27
4-ҚОСЫМША.....	28
5-ҚОСЫМША.....	29

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу бойынша әдістемелік ұсынымдар

1. Жалпы ережелер

1. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдар сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтау және жою кезінде мемлекеттік органдардың, ұйымдар мен квазимемлекеттік сектор субъектілерінің сапаны, толықтықты және бірыңғай тәсілді қамтамасыз етуге бағытталған қосалқы құрал болып табылады.

2. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу кезінде:

1) Қазақстан Республикасының Конституциясын;

2) «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңды;

3) Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізудің үлгілік қағидаларын;

4) өзге де құқықтық актілерді басшылыққа алу қажет қамтамасыз етіледі.

3. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдауды он сегіз айда бір реттен сиретпей жүргізу ұсынылады.

Сыбайлас жемқорлықтың жүйелі көріністері жағдайларында мемлекеттік орган, ұйым, квазимемлекеттік сектор субъектісі басшысының шешімі бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау Әдістемелік ұсынымдардың осы тармағының бірінші бөлігінде көрсетілген мерзімнен бұрын жүргізілуі мүмкін.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті орган талдау объектісінің қызметіндегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне сыртқы талдау жүргізген жағдайда, сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдауды ол аяқталған күннен бастап 1 жыл өткен соң жүргізу ұсынылады.

2. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізуге дайындық

4. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізуге дайындықпен:

1) талдау объектісі;

2) оны жүргізуге жауапты тұлға (тұлғалар) немесе бөлімше (бұдан әрі – уәкілетті тұлға);

3) талдау жүргізуге тартылатын өзге де тұлғалар;

3) талдау жүргізу мерзімдері;

4) талдау жүргізу үшін ақпарат көздерін жинауға және уәкілетті адамға беруге жауапты адамдар;

5) уәкілетті тұлғаға ақпарат көздерін ұсыну мерзімдері;

6) өзге де ұйымдастырушылық мәселелер қамтылады.

5. Орталық мемлекеттік органның басшысы, әкім сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу туралы шешім қабылдаған жағдайда, мемлекеттік органның бүкіл жүйесінде талдау объектілерін және олардың

әрқайсысында оны жүргізудің нақты мерзімдерін көрсете отырып, тиісті график жасалуы мүмкін.

6. Аумақтық бөлімшенің, мемлекеттік орган ведомствосының, жергілікті атқарушы органның басшысы сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу туралы шешім қабылдаған жағдайда, осындай шешім қабылдау туралы ақпарат, сондай-ақ талдау нәтижелері мемлекеттік органның орталық аппаратына немесе әкім аппаратына жіберіледі.

7. Квазимемлекеттік сектор субъектісінің басшысы еншілес және тәуелді ұйымдарда сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу туралы шешім қабылдаған жағдайда, ұйымдарды және олардың әрқайсысында оны жүргізудің нақты мерзімдерін көрсете отырып, тиісті график жасалуы мүмкін.

8. Квазимемлекеттік сектор субъектісінің еншілес және тәуелді ұйымының басшысы сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу туралы шешім қабылдаған жағдайда, осындай шешім қабылдау туралы ақпарат, сондай-ақ талдау нәтижелері квазимемлекеттік сектор субъектісінің орталық аппаратына жіберіледі.

9. Орталық мемлекеттік орган оның аумақтық бөлімшелерінің, ведомстволарының, олардың аумақтық бөлімшелерінің және ведомствоға бағынысты ұйымдарының қызметіндегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау қорытындылары бойынша жұмысты үйлестіруді, ақпарат жинауды және қорытуды жүзеге асырады.

Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қалалары және облыс әкімдерінің аппараттары жергілікті атқарушы органдардың қызметіндегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау қорытындылары бойынша ақпаратты үйлестіруді, жинауды және қорытуды жүзеге асырады.

Құрылтайшысы, қатысушысы немесе акционері мемлекет болып табылатын ұлттық басқарушы холдингтер, ұлттық холдингтер, ұлттық компаниялар олардың еншілес және тәуелді ұйымдарының қызметіндегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау қорытындылары бойынша жұмысты үйлестіруді, ақпаратты жинауды және қорытуды жүзеге асырады.

10. Мемлекеттік органдарда уәкілетті адамды ұйымдастыру-басқару қызметінің функцияларын іске асырмайтын және мемлекеттік орган басшысына тікелей бағынысты қызметкерлер немесе бөлімшелер қатарынан айқындау ұсынылады.

Квазимемлекеттік сектор субъектілерінде уәкілетті тұлғаны сыбайлас жемқорлыққа қарсы комплаенс-қызметтердің функцияларын орындайтын құрылымдық бөлімшелердің қызметкерлері қатарынан айқындау ұсынылады.

11. Талдау объектісі іске асыратын функциялардың санына және оның штат санына байланысты, сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу үшін жұмыс тобы құрылуы мүмкін.

Жұмыс тобына талдау объектісінің құрылымдық бөлімшелерінің неғұрлым тәжірибелі жұмыскерлерін (салалық заңнаманы қолданудың, ұйымдастыру-басқару қызметінің функцияларын іске асырудың практикалық тәжірибесі,

сондай-ақ талдамалық қабілеттері бар), қоғам өкілдерін және өзге де сарапшыларды қосу ұсынылады.

Қоғамдастық құрамын талдау объектісі сыртқы сарапшылардың, ғылыми қоғамдастықтың, коммерциялық емес ұйымдардың, бизнес-қоғамдастықтардың, (болған кезде) жанынан құрылған қоғамдық кеңестердің және «Адалдық алаңы» жобалық кеңселерінің және т. б. қатарынан қалыптастыру ұсынылады.

12. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдауды 30 жұмыс күнінен аспайтын мерзімде жүргізу ұсынылады.

Қажет болған кезде осы тармақтың бірінші бөлігінде көрсетілген мерзімді 15 жұмыс күніне ұзарту ұсынылады.

Мемлекеттік орган, ұйым, квазимемлекеттік сектор субъектісі басшысының шешімінде белгіленген мерзімдерді сақтау мақсатында, сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу жөніндегі іс-шаралар жоспарын (1-қосымша) әзірлеу ұсынылады.

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу жөніндегі іс-шаралар жоспарында жұмыс түрлері, оларды орындау мерзімдері және жауапты тұлғаларды айқындау көзделеді.

13. Қажет болған жағдайда уәкілетті адам және/немесе жұмыс тобының мүшелері салалық заңнаманы қолдану практикасын зерделеу және ұйымдастыру-басқару қызметінің функцияларын іске асыру үшін талдау объектілері бөлімшелерінің орналасқан жерлеріне бара алады.

3. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу

14. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу кезеңдері:

- 1) талдау объектісі туралы ақпаратты жинау және қорыту;
- 2) талдау объектісінің қызметін, оның ұйымдастырушылық-басқарушылық қызметін реттейтін құқықтық актілерді және ішкі құжаттарды сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің болуы тұрғысынан талдау;
- 3) талдамалық анықтаманы дайындау және оған қол қою болып табылады.

3.1 Талдау объектісі туралы ақпаратты жинау және қорыту

15. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізуге арналған ақпарат көздері болып табылады:

- 1) талдау объектісінің қызметін реттейтін құқықтық актілер мен ішкі құжаттар;
- 2) талдау объектісінің қызметі туралы статистикалық есептілік;
- 3) Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен алынған, талдау объектісінің қызметі туралы мемлекеттік және құқық қорғау органдарының ақпараттық жүйелерінің деректері;
- 4) талдау объектісіне қатысты мемлекеттік органдар бұрын жүргізген тексерулердің нәтижелері;

- 5) ішкі бақылау қызметтерінің бақылау іс-шараларының нәтижелері;
- 6) сыбайлас жемқорлыққа қарсы мониторинг нәтижелері;
- 7) бұқаралық ақпарат құралдарындағы жарияланымдар;
- 8) жеке және заңды тұлғалардың талдау объектісіне қатысты өтініштері;
- 9) сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасағаны үшін талдау объектісінің лауазымды адамдарын жауаптылыққа тарту туралы мәліметтер, оның ішінде қылмыстық құқық бұзушылық және басқа да заң бұзушылықтар жасауға ықпал еткен мән-жайларды жою жөніндегі ұсынулар;
- 10) талдау объектісі қызметкерлерінің іс-әрекеттеріне қатысты сот органдарының шешімдері, қылмыстық істер фабулалары;
- 11) сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне бұрын жүргізілген сыртқы талдаудың нәтижелері;
- 12) сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне бұрын жүргізілген ішкі талдаудың нәтижелері;
- 13) талдау объектісінің қызметшілеріне, жұмыскерлеріне сұрастыру жүргізу нәтижелері;
- 14) Қазақстан Республикасының заңнамасымен ұсынылуына тыйым салынбаған өзге де мәліметтер.

Талдау объектісінің қызметі туралы ақпарат, оның ішінде сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдаудың алдындағы 2 жылдағы есептік деректер және құқықтық статистика жинау және қорыту үшін ұсынылады.

Ақпарат көздері шынайы және өзекті болуы тиіс.

Талдау объектісінің қызметі туралы есептерді талдау объектісінің оларды ұсынған құрылымдық бөлімшелері басшыларының қолдарымен куәландыру ұсынылады.

Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасағаны үшін талдау объектісінің лауазымды адамдарын жауапкершілікке тарту туралы мәліметтерді Бас прокуратураның Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің, Жоғарғы Соттың Сот актілері банкінің деректерінен алу ұсынылады.

16. Уәкілетті тұлға мен жұмыс тобының мүшелеріне ашық қолжетімді болмайтын ақпарат көздерін жинауды және ұсынуды талдау объектісінің осы ақпаратты иеленетін құрылымдық бөлімшелері жүзеге асырады.

Қайта ұйымдастыру нәтижесінде жаңадан құрылған мемлекеттік органның, ұйымның, квазимемлекеттік сектор субъектісінің қызметіндегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу кезінде бұрын жұмыс істеген мемлекеттік органның, ұйымның, квазимемлекеттік сектор субъектісінің қызметі туралы, оларға берілген функциялар бөлігінде ақпарат жинауды жүзеге асыру қажет.

17. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтау және ұсынымдар әзірлеу үшін талдаудың әртүрлі әдістері, оның ішінде талдау объектісіндегі ақпаратты жинау және зерделеу, талдау объектісі қызметкерлерінің және өзге де сарапшылардың тәжірибесі мен танымдарын пайдалану, ұқсас немесе сабақтас салаларда, ұйымдарда, бизнес-процестерде, жобаларда сыбайлас жемқорлыққа

қарсы іс-қимыл бойынша тәжірибені жинау және қорыту, сценарийлерді талдау және т. б. қолданылуы мүмкін.

Әдіс	Ықтимал ақпарат көздері
<p>Талдау объектісінде бар ақпаратты жинау және зерделеу</p> <p>Келесі факторларды ескере отырып:</p> <ul style="list-style-type: none"> - бүгінгі таңда талдау объектісіндегі сыбайлас жемқорлық деңгейі қандай? - қандай бақылау, алдын алу тетіктері немесе оқыту бағдарламалары бар? - олар қаншалықты тиімді? - қойылған талаптар тиісті түрде орындала ма? 	<p>Ішкі және сыртқы тексерулердің, тергеулер мен аудиттердің нәтижелері</p> <p>Талдау объектісі қызметкерлерінің іс-әрекеттеріне қатысты сот органдарының шешімдері, қылмыстық істер фабулалары</p> <p>Талдау объектісінің қызметкерлеріне қатысты тәртіптік және өзге де шаралар</p> <p>Талдау объектісі қызметкерлерінің іс-әрекеттеріне шағымдар және өзге де кері байланыс</p> <p>БАҚ-тағы жарияланымдар</p> <p>Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін бақылаудың қолданыстағы тетіктерін реттейтін құқықтық актілер және өзге де құжаттар</p> <p>Басқа да ақпарат</p>
<p>Талдау объектісі жұмыскерлерінің және өзге де сарапшылардың тәжірибесі мен танымдарын пайдалану</p>	<p>Әңгімелесу, сұхбат</p> <p>Сұрастырулар, сауалнама</p> <p>Фокус-топтардағы талқылаулар</p>
<p>Ұқсас немесе сабақтас салаларда, ұйымдарда, бизнес-процестерде, жобаларда сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бойынша тәжірибе ақпаратын жинау және қорыту</p>	<p>Ашық қолжетімді есептер</p> <p>Интернет-ресурсты зерделеу, тікелей консультациялар</p> <p>Зерттеулер, есептер</p>
<p>«Ал егер» талдау немесе белгілі бір тәуекелдер туындаған кезде ықтимал сценарийлерді талқылаудың басқа әдісі</p>	<p>Мимен шабуыл</p> <p>Фокус-топтардағы талқылаулар</p> <p>Талдау объектісі қызметінің жекелеген бағыттары бойынша мамандандырылған жұмыс топтарын қалыптастыру</p>
<p>Жағдайды үлгілеу</p>	<p>Бизнес-процестерде «осал жерлерді» және ақпараттық жүйелердің техникалық кемшіліктерін анықтау үшін</p>

	<p>мемлекеттік көрсетілетін қызметтер не халықпен байланысумен байланысты функцияларды орындау рәсімдерін практикалық сынап байқаудан өткізу</p>
--	--

3.2 Талдау объектісінің қызметіне, оның ұйымдастыру-басқару қызметін реттейтін құқықтық актілер мен ішкі құжаттарға сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің болуы тұрғысынан талдау жасау

18. Осы бағыт бойынша жұмыстың толықтығы мен жүйелілігін қамтамасыз ету мақсатында, бастапқы кезеңде талдау объектісінің қызметін реттейтін құқықтық актілер мен ішкі құжаттар тізбесін қалыптастыру ұсынылады.

Талдау объектісінің қызметін реттейтін құқықтық актілер мен ішкі құжаттар оларда сыбайлас жемқорлық сипатындағы нормалардың болуы тұрғысынан тексеріледі.

Сыбайлас жемқорлыққа ұшыраған құқықтық нормалары заң техникасының қағидаларына сәйкес келуі және оларды бұзуы мүмкін (нормалардың ақаулары).

19. Құқықтық актілер мен ішкі құжаттардың басқа құқықтық актілермен және ішкі құжаттармен өзара байланыста зерделенеді.

20. Нормалардың сыбайлас жемқорлыққа ұшырағандығын бағалау оларды қолдану кезінде сыбайлас жемқорлық көріністерінің ықтималдығы тұрғысынан жүргізіледі.

21. Бағалау жүргізу үшін мынадай барынша типтік сыбайлас жемқорлық факторлары қолданылады.

Құқықтық олқылық – құқықтық актіде немесе ішкі құжатта қандай да бір мәселені құқықтық реттеудің болмауы.

Реттеудегі құқықтық олқылықтың болу индикаторлары:

1) лауазымды тұлғаның және/немесе талдау объектісінің құзыретін регламенттейтін ережелердің болмауы, бұл заңсыз пайда алу мақсатында өкілеттіктерді өз бетінше айқындау мүмкіндігін тудырады;

2) әкімшілік рәсімнің жүргізілу барысына азаматтың немесе ұйымның ықпалын қамтамасыз ететін процестік тәртіп реттелмеген;

3) әкімшілік рәсімдерді жүргізу мерзімдері жоқ;

4) құқықтық акт немесе ішкі құжат талдау объектісі лауазымды адамының шешімдер қабылдау негіздері және тәртібі белгіленбеген;

5) талаптардың сақталмағаны үшін жауапкершілікті белгілейтін ережелердің болмауы, бұл олардың декларативті сипатына және іс жүзінде қолданудың мүмкін еместігіне алып келеді.

Құқықтық актілер мен ішкі құжаттар ережелерінің қайшылығы – белгілі бір не сабақтас құқықтық қатынастарды реттейтін жекелеген құқықтық актілер, ішкі құжаттар арасындағы алшақтықтар немесе қайшылықтар, сондай-ақ құқық қолдану қызметі және объект лауазымды адамдарының өз өкілеттіктерін талдауын жүзеге асыру процесінде туындайтын қайшылықтар.

Бір деңгейлі нормативтік құқықтық актілер арасында, әртүрлі деңгейдегі актілер арасында, сондай-ақ қоғамдық қатынастардың әртүрлі салаларын реттейтін актілер арасында қайшылықтар болуы мүмкін.

Құқықтық актілер немесе ішкі құжаттар ережелерінің қайшылықтың индикаторлары:

1) заңда немесе ішкі құжатта белгіленген басым норманы таңдау қағидаларының болмауы;

2) басым норманы таңдау жауапкершілігі талдау объектісінің лауазымды адамына жүктеледі;

3) қатаң рәсімделген заңды жауапкершіліктен жалтару мүмкіндігі.

Құқықтық - лингвистикалық белгісіздік - заң техникасының логикалық және лингвистикалық ережелерін сақтамаудан туындаған толық сипатталмаған терминдерді, ұғымдарды, сөз тіркестерін немесе мағыналық (мазмұндық) сипаттағы тұжырымдарды қолдану.

Құқықтық-лингвистикалық белгісіздік индикаторлары:

1) түсініксіз немесе қос мағынасы бар және осылайша заңсыз түсіндіруге жол беретін ережедегі тұжырым;

2) бірдей құбылыстарды әртүрлі терминдермен белгілеу;

3) заңнамада пайдаланылмайтын, жоба мәтінінде тікелей анықталмаған/түсіндірілмеген және оларға бірыңғай және біркелкі мағына беретін кең, кеңінен пайдаланылмайтын терминдерді пайдалану.

Дискрециялық өкілеттіктердің кеңдігі – лауазымды тұлғаның және/немесе талдау объектісінің өкілеттігі, оның мазмұнынан осы өкілеттіктің шектерін анықтау мүмкін емес.

Кең дискрециялық өкілеттіктердің болу индикаторлары:

1) лауазымды адамдардың шешімдер қабылдауы немесе өзге де әкімшілік рәсімдерді орындауы үшін негіздердің болмауы немесе белгісіздігі;

2) лауазымды тұлғаның және/немесе талдау объектісінің шешімдердің бірнеше түрін қабылдау не шешім қабылдаудан бас тарту мүмкіндігі;

3) қабылданатын басқарушылық шешімді ынталандыру міндетінің болмауы;

4) шешім қабылдаудың белгілі бір мерзімдерінің болмауы, олардың кең ауқымы не мұндай мерзімнің болмауы;

5) лауазымды тұлғаның және/немесе талдау объектісінің белгіленген мерзімді уәжді негіздерсіз ұзарту немесе қысқарту мүмкіндігі;

6) лауазымды тұлғаның және/немесе талдау объектісінің өз қалауы бойынша жеке және заңды тұлғалармен құқықтық қатынастардың туындауына, олардың тиісті уәждемесіз өзгеруіне немесе тоқтатылуына бастамашылық жасау мүмкіндігі;

7) лауазымды тұлғалардың және/немесе талдау объектілерінің өкілеттіктерін қайталау;

8) өз қалауы бойынша заңнаманы орындамағаны үшін жауаптылықтың түрі мен мөлшерін айқындау мүмкіндігі;

9) лауазымды тұлғаның және/немесе объектінің құзыреті шеңберінде шешім қабылдау (мысалға, мемлекеттік қызметтер көрсету) үшін тізбеде көзделмеген қосымша құжаттарды сұрату мүмкіндігі.

Лауазымды адамдар міндеттемелерінің орнына құқықты белгілеу - лауазымды адамдардың азаматтар мен ұйымдарға қатысты іс-әрекеттер жасау мүмкіндігін диспозитивті белгілеу.

Міндеттеменің орнына құқықты белгілеу индикаторлары:

- 1) «құқылы», «мүмкін» тұжырымдамаларын пайдалану;
- 2) лауазымды адамдардың өз қалауы бойынша шешімдер қабылдауы үшін заңды негіздердің болуы;
- 3) органның (лауазымды адамның) бірдей негіздер болған кезде шешімдердің бірнеше түрін қабылдау мүмкіндігі.

Адамға тиесілі құқықты іске асыру үшін, оған қойылатын жоғары талаптар – адамға тиесілі құқықты іске асыру үшін қойылатын, ақылға қонымды (қажетті) талаптар деңгейінен асатын және/немесе қойылуы заңнама нормаларымен негізделмеген талаптар. Әдетте, бұл сыбайлас жемқорлық тәуекелі тіркеу, рұқсат беру және хабарлама жасау құқықтық қатынастарын, конкурстық рәсімдерді, азаматтар мен ұйымдарға санкциялар мен өзге де ықпал ету шараларын, оның ішінде құқықтарды шектеуге, айыруға, тоқтата тұруға байланысты шараларды қолдану кезінде байқалады;

Адамға өзіне тиесілі құқықты іске асыру үшін қойылатын талаптарды жоғарылату индикаторлары:

- 1) жеке және заңды тұлғаларға субъективті құқықтары мен бостандықтарын іске асыру кезінде заңмен негізделмеген қосымша міндеттемелерді жүктеу;
- 2) сақталуы Қазақстан Республикасының Конституциясында және заңдарында бекітілген құқықтар мен бостандықтарды шектейтін ауыртпалықты тыйым салулар мен шектеулерді белгілеу;
- 3) жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен бостандықтарын шектейтін және/немесе оларды ұсыну заңнама нормаларымен негізделмеген өзге де талаптарды белгілеу;
- 4) азаматтар мен ұйымдарға қойылатын белгіленбеген, орындалуы қиын талаптарды белгілеу болып табылады.

Артық әкімшілік кедергілердің болуы – орындалуы жеке және заңды тұлғалардың өз құқықтарын іске асыруы үшін қажет талаптарды белгілеу, олардан лауазымды тұлғалардың құқықты іске асырудан бас тарту, қызметті тоқтата тұру немесе жою не жауапкершілікке тарту өкілеттіктері туындайды.

Әкімшілік кедергілердің индикаторлары:

- 1) жеке және заңды тұлғаларға талдау объектісінде көрсетілген мәліметтердің болуына байланысты талап ету орынсыз құжаттарды, ақпаратты және басқа да деректерді ұсыну міндеттемесін жүктеу не талдау объектісі осы мәліметтерді қажетті көздерден дербес талап етуге уәкілеті;
- 2) иемденіп алынған құқыққа сәйкес келмейтін белгілерге (кәсіптік, мүліктік, әлеуметтік) сәйкес келу міндеті;

3) оларды дереу ұсыну мүмкіндігі болған кезде мемлекеттік көрсетілетін қызметтерді ұсынудың ұзақ мерзімдері (мысалға, егер талдау объектісінде автоматтандырылған ақпараттық жүйелер пайдаланылса);

4) егер мұндай тәртіп халықаралық актілерде не көрсетілген құжаттарды жіберу көзделетін басқа мемлекеттің заңнамасында көзделмесе, азаматтарға құжаттарды олар жүгінген мемлекеттік органда олардың түпнұсқалары мен көшірмелерін салыстыру мүмкіндігі болған кезде, оларды басқа мемлекеттік органдарда нотариалды куәландыру және апостиль қою міндетін жүктеу;

5) белгілі бір қызмет түрімен айналысуға үміткер азаматтың нормативтік белгіленген біліктілік талаптарына (тиісті кәсіптік тәжірибесінің, біліктілігінің, еңбек өтілінің және т. б. болуы) сәйкестігіне қарамастан, олардың емтихандардан, тестілеуден, әңгімелесуден және т. б. өту қажеттілігін белгілеу жатады.

Функцияларды, міндеттемелерді, құқықтар мен жауапкершілікті тиісінше айқындамау

Функцияларды, міндеттерді, құқықтар мен жауапкершілікті тиісінше айқындамау индикаторлары:

1) құқықтық актінің немесе ішкі құжаттың мазмұнынан шешім қабылдауға жауапты лауазымды адамды анықтаудың мүмкін еместігі;

2) сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтың туындауына жол бермеуге мүмкіндік беретін шектеулер мен тыйымдар жоқ (мысалға, шешім қабылдауды басқа лауазымды адамға беруге, белгілі болған мәліметтерді жария етуге және т. б. тыйым салу);

3) лауазымдық міндеттемелерін орындамағаны немесе тиісінше орындамағаны үшін дербес жауаптылықтың белгіленбеуі;

4) лауазымды адамдардың міндеттемелері мен өкілеттіктерін орындауын бақылау рәсімі айқындалмаған.

Барынша типтік сыбайлас жемқорлық факторларының тізбесі толық болып табылмайды.

22. ұымдастыру-басқару қызметіндегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтау үшін, қолданыстағы жұмыс процесстерді оларда сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасау үшін себептер мен жағдайлар болу тұрғысынан тексеру қажет.

23. Талдау объектісінің ұйымдастырушылық-басқарушылық қызметі мынадай мәселелерді қамтиды:

1) персоналды басқару;

2) мүдделер қақтығысын реттеу;

3) мемлекеттік қызметтер көрсету;

4) рұқсат беру функцияларын іске асыру;

5) бақылау функцияларын іске асыру;

6) талдау объектісінің ұйымдастырушылық-басқарушылық қызметінен туындайтын өзге де мәселелер.

24. Ұйымдастырушылық-басқарушылық қызметте сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің бар болуын бағалау сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің

(көріністерінің) неғұрлым типтік индикаторларының тізбесін қолдана отырып жүргізіледі.

Персоналды басқару бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

- 1) лауазымға іріктеу және тағайындау тәртібі мәселелерінің реттелмеуі;
- 2) лауазымға конкурстық іріктеуді жүргізбей тағайындау;
- 3) конкурстық іріктеуді ресми түрде өткізу, біліктілік талаптарына сәйкес келмейтін адамдарды жұмысқа қабылдау;
- 4) бос орынның болуы, біліктілік талаптары, қажетті құжаттар тізбесі, іріктеудің әртүрлі кезеңдеріне жіберілген тұлғалар туралы ақпаратты орналастырмау, уақтылы және/немесе толық орналастырмау;
- 5) іріктеу кезеңдерін өткізу мерзімдерінің болмауы (бос орын туралы хабарландыруды орналастыру, құжаттарды қабылдау, әңгімелесу, тестілеу және т. б.);
- 6) әңгімелесу және тестілеу өткізу үшін сұрақтарды қалыптастыру және қорғау тетігінің болмауы;
- 7) кандидаттар үшін әркелкі жағдайлар жасау;
- 8) үміткерлерді жұмысқа қабылдау туралы шешім қабылдайтын тұлғалардың мүдделер қақтығысын реттеу жөніндегі шараларды қамтамасыз етпеу;
- 9) жұмыскерлерді конкурстық іріктеу жүргізбей лауазымға жоғарылату, өзге лауазымдарға ауыстыру;
- 10) талдау объектісі қызметкерлерінің жалақысы, көтермелеулері туралы ақпараттың жабықтығы;
- 11) тәртіптік жазалар алынбаған жағдайда, жұмыскерлерді көтермелеу;
- 12) мерзімінен бұрын алынған тәртіптік жазалардың көптігі;
- 13) жұмыс нәтижелеріне қарамастан, талдау объектісінің лауазымды адамдарының қалауы бойынша қызметкерлерді көтермелеу;
- 14) тәртіптік жазаларды тым қысқа мерзімде алып тастау;
- 15) заңнаманың бұзылуын, жеке немесе заңды тұлғалардың құқықтарын бұзуды немесе шектеуді жасаған немесе жол берген тұлғаларға тәртіптік сипаттағы шараларды қолданбау және т. б. болып табылады.

Мүдделер қақтығысын реттеу бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

- 1) мүдделер қақтығысын реттеу жөніндегі рәсімдерді реттейтін құжаттың (саясаттың) болмауы;
- 2) мүдделер қақтығысын мониторингтеу және реттеу жөніндегі функциялар жүктелген тұлғаның болмауы;
- 3) мүдделер қақтығысының мониторингі және оны реттеу бойынша шаралар қолданбау;
- 4) бір жағынан әкімшілік регламенттер, лауазымдық нұсқаулықтар және екінші жағынан жоспарлы көрсеткіштер арасында қайшылықтардың болуы;
- 5) реттеуші және бақылау функциялары арасындағы қайшылықтардың болуы;

6) талдау объектісі қызметкерлерінің лауазымдық міндеттемелерін орындау кезіндегі мүдделер қақтығысы фактілері;

7) алқалы органдардың қызметін реттейтін құжаттарда мүдделер қақтығысын реттеу жөніндегі талаптардың болмауы болып табылады.

Мемлекеттік қызметтер көрсету бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

1) мемлекеттік қызметтер көрсетудің нақты процестерінің белгіленген талаптарға сәйкес келмеуі, оның ішінде қызметтер көрсету мерзімдерін бұзудың, құқықтық актілерде көзделмеген құжаттарды талап етудің жүйелі фактілері, қызметтер көрсету рәсімдері тәртібін бұзу фактілері;

2) мемлекеттік қызмет көрсету қағидаларында көзделген талаптардың жоғары тұрған нормативтік құқықтық актілердің нормаларына қайшылықтары;

3) мемлекеттік қызметтер көрсету кезінде пайдаланылатын, белгіленген тәртіпті бұзуға әкеп соғатын ақпараттық жүйелердің тиісінше жұмыс істемеуі;

4) ақпараттық жүйелерді пайдалану кезінде мемлекеттік қызмет көрсету процестерін «қолмен» түзету мүмкіндігі;

5) құжаттарды қабылдау және мемлекеттік қызмет көрсету нәтижелерін тікелей көрсетілетін қызметті беруші арқылы беру;

6) жана құқықтық актіні бекітпей-ақ, мемлекеттік қызметтер көрсету жөніндегі қағидаларды жоюға қою;

7) мемлекеттік қызмет көрсетуді реттейтін құқықтық актіні тым ұзақ қабылдау;

8) «жасырын» мемлекеттік қызметтер көрсету, «Жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарау тәртібі туралы» Заңда белгіленген тәртіппен рұқсат беру құжаттарын немесе келісулерді беру.

Рұқсат беру функцияларын іске асыру мемлекеттік көрсетілетін қызметтер тізіліміне енгізілмеген рұқсат беру құжаттарын беруді, сараптамалар жүргізуді, құқық беруді, тіркеуді, келісуді қамтиды.

Рұқсат беру функцияларын іске асыру бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

1) рұқсат беру функцияларын іске асыру тәртібінің болмауы немесе ішінара реттелуі (қажетті құжаттар, көрсету нысаны, мерзімдері, нәтижесі, бас тарту негіздері және т.б.);

2) рұқсат беру функцияларын іске асырудың нақты рәсімдерінің құқықтық актілерде белгіленген талаптарға сәйкес келмеуі;

3) рұқсат беру функцияларын іске асыру кезінде пайдаланылатын, белгіленген тәртіпті бұзуға әкеп соғатын ақпараттық жүйелердің тиісінше жұмыс істемеуі;

4) ақпараттық жүйелерді пайдалану кезінде рұқсат беру функциялары процестерін «қолмен» түзету мүмкіндігі;

5) жеке және заңды тұлғалармен тікелей байланыс болып табылады.

Бақылау функцияларын іске асыру бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

1) бақылау іс-шараларын жүргізу мерзімдерін бұзудың жүйелі фактілері;

2) тізбесі құқықтық актілерде көзделмеген құжаттарды талап етудің жүйелі фактілері;

3) бақылау іс-шараларын жүргізу рәсімдерін бұзудың жүйелі фактілері;

4) бақылау іс-шараларын жүргізу кезінде пайдаланылатын, белгіленген тәртіпті бұзуға әкеп соғатын ақпараттық жүйелердің тиісінше жұмыс істемеуі;

5) Ақпараттық жүйелерді пайдалану кезінде бақылау іс-шараларының процестерін «қолмен» түзету мүмкіндігі;

6) тексеру іс-шараларын жүргізу мерзімдерінің, қамтылатын кезеңнің, бақылау іс-шараларын жүргізуге уәкілетті адамдардың өкілеттіктерінің, бақылау объектілерін іріктеу критерийлерінің, тексеру іс-шараларының нәтижелері бойынша шешім қабылдаудың, бақылау іс-шараларын тоқтата тұру немесе ұзарту рәсімдерінің болмауы не ішінара реттелуі;

7) бақылау объектілерін іріктеу кезінде тәуекелдерді басқару жүйесінің болмауы;

8) фото және бейне тіркеу бойынша қойылатын талаптардың болмауы;

9) тексеру парағы талаптарының негізсіздігі;

10) жоғары тұрған органның тапсырмалары негізінде бақылау іс-шараларын жүргізу;

11) бланкілер мен нұсқамаларды белгіленбеген орындарда сақтау;

12) бланкілер мен ұйғарымдарды есепке алуды жүргізуге жауапты адамдардың болмауы;

13) ведомстволық актілермен бланкілерді есепке алу бойынша тиісті регламенттеудің болмауы;

14) өңірлер, бұзушылықтар түрлері, қолданылатын санкциялар бөлінісінде бақылау іс-шараларын талдау бойынша жұмыстың болмауы немесе жеткіліксіздігі;

15) практикада проблемаларды анықтау және оларды жою жөнінде ұсыныстар әзірлеу жөніндегі шаралардың болмауы;

16) құқықтық статистика органдарымен салыстыру жүргізбеу;

17) мемлекеттік органның орталық аппараты, мемлекеттік сыңайлы сектор субъектісі тарапынан әдістемелік ұсынымдар, нұсқаулықтар, нұсқаулар жіберу, өзге де түсіндіру және оқыту іс-шараларын жүргізу және т.б. арқылы әдіснамалық сүйемелдеудің болмауы;

18) аумақтық департаменттердің, еншілес және тәуелді ұйымдардың бақылау іс-шараларын жүргізуінің бірыңғай тәжірибесінің болмауы;

19) бақылау іс-шараларын жүргізген тұлғалардың бақылау объектілерінің өкілдерімен үлестес болу фактілері болып табылады.

Талдау объектісінің ұйымдастырушылық-басқарушылық қызметінен туындайтын өзге де мәселелер сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі жұмысты ұйымдастыруды, сондай-ақ талдау объектісі қызметінің жеке және заңды тұлғалармен өзара іс-қимылына байланысты мынадай бағыттарын қамтиды:

1) бюджеттік және қаржы қаражатын игеру және бөлу, оның ішінде субсидиялар, гранттар, сыйақылар, демеушілік көмек төлеу, мемлекеттік сатып алу және тауарлар мен көрсетілетін қызметтерді сатып алу;

2) салықтар мен өзге де төлемдерді жинау;

3) шарттар жасасу;

4) қызметтің ашықтығы мен жариялылығы.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бойынша жұмысты ұйымдастыру бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

1) сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі функциялар құзыретіне кіретін адамның немесе бөлімшенің болмауы;

2) сыбайлас жемқорлықтың алдын алу жөніндегі іс-шаралар жоспарының, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі саясаттың болмауы;

3) сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша түсіндіру және оқыту іс-шараларын талдау объектісінің қызметкерлері үшін жүргізбеу немесе жеткіліксіз жүргізу;

4) қызметкерлердің сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманың, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саясатының қолданыстағы талаптары туралы білімін тексеру жөніндегі іс-шараларды жүргізбеу;

5) талдау объектісі қызметкерлерінің мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдар болып табылатын, оларға теңестірілген адамдарға сыбайлас жемқорлыққа қарсы шектеулерді қабылдамауы, толық немесе уақтылы қабылдамауы;

6) талдау объектісі қызметкерлерінің сыбайлас жемқорлыққа қарсы шектеулерді сақтамау фактілері;

7) талдау объектісінің қызметкерлерін сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасағаны үшін, қылмыстық жауаптылыққа тарту фактілері;

8) қызметкерлердің өздеріне белгілі сыбайлас жемқорлық фактілері туралы ақпаратты хабарлау тәсілдері мен арналарының (оның ішінде жасырын) болмауы;

9) сыбайлас жемқорлық фактілері туралы хабарлаған адамдарды заңсыз жазадан, жұмыстан шығарудан немесе өзге де қысым көрсету шараларынан қорғаудың құқықтық тетіктерінің болмауы;

10) талдау объектісінің қызметкерлеріне қатысты сыбайлас жемқорлық сипатындағы заңсыз іс-әрекеттер туралы жеке және заңды тұлғалардың, оның ішінде БАҚ-та шағымдар санының көп болуы болып табылады.

Бюджет және қаржы қаражатын игеру және бөлу бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

1) бюджетті бекітетін немесе қаржы қаражатын игеру бойынша шешім қабылдайтын алқалы органның болмауы;

2) алқалы органның қызметін регламенттейтін құжаттың, оның ішінде мүдделер қақтығысын реттеу жөніндегі ережелердің, алқалы орган мүшелерінің дербес жауапкершілігінің болмауы;

3) есептілік түрлерінің, мониторинг тетіктерінің, бюджет және қаржы қаражатын игеру мен бөлу рәсімдеріне ішкі және сыртқы бақылаудың болмауы немесе нашар пысықталуы;

4) бюджет және қаржы қаражатын игеру бойынша есептілік түрлерінің болмауы немесе нашар пысықталуы;

5) тәуекелдерді басқару жүйесінің болмауы;

6) талдау объектісінің бюджет және қаржы қаражатының елеулі сомаларымен операция жасау кезінде ішкі аудит, ішкі бақылау жөніндегі функцияларды орындайтын бөлімшелердің болмауы;

7) алдыңғы 2 жылда талдау объектісі бюджет және қаржы қаражатының Елеулі сомаларымен операция жүргізген кезде аудит, ревизия және қаржылық бақылаудың өзге де шаралары жөніндегі іс-шаралардың болмауы;

8) бюджет және қаржы қаражатын жұмсаудың ашық еместігі, оның ішінде «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» Заңның 6-бабы 9-тармағының сақталмауы;

9) сатып алынатын тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің саны мен көлемінің олардың нақты қажеттілігіне (заттай нормаларға) сәйкес келмеуі;

10) тауар бірлігіне белгіленген бағаның негізсіз болуы;

11) тауарлардың жоспарланған құнының нарықтық құнына сәйкес келмеуі;

12) сатып алу жоспарының мемлекеттік сатып алу порталында уақтылы орналастырылмауы;

13) сатып алуды бәсекелес өнім берушіге қатысты техникалық ерекшеліктерде «ұштау» деп аталатын сипаттамалардың болуы;

14) мемлекеттік аудит органдары тарапынан камералдық бақылау нәтижелері бойынша сатып алуды қайта қарау немесе күшін жою фактілерінің болуы;

15) мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдарын тексеру кезінде бұзушылықтарды анықтау фактілерінің бар болуы;

16) өнім берушінің тауарды жеткізу, жұмыстар мен қызметтер көрсету шартынан туындайтын міндеттемелерді уақтылы және сапалы орындауы;

17) жеткізу шартының талаптарын тиісінше орындамаған өнім берушілерге қатысты ден қою шараларын уақтылы мен толықтай қабылдауы;

18) банктердің ағымдағы шоттарында уақытша бос ақша қаражатын орналастыру тәртібін, мониторингтің, бақылаудың тиісті шараларын және уәкілетті адамдардың дербес жауапкершілігін регламенттейтін бекітілген құжаттың болмауы болып табылады.

Салықтарды және өзге де төлемдерді жинау бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

1) салықтарды және өзге де төлемдер мен алымдарды жинау жөніндегі қызметке байланысты әкімшілік рәсімдердің реттелмеуі;

2) талдау объектісі өкілдерінің және салықтар мен өзге де төлемдерді төлеушілердің жеке байланысы;

3) салықтарды төлеу және өзге де төлемдер бойынша міндеттемелерді орындау рәсімдерінің күрделілігі;

4) салықтарды және өзге де төлемдерді жинау кезінде пайдаланылатын ақпараттық жүйелердің тиісінше жұмыс істемеуі;

5) есептелген және нақты өндіріп алынған салықтардың, алымдар мен төлемдердің үлесі;

б) есептілік нысандарының және оған қоғамның және үкіметтік емес, қоғамдық ұйымдардың қол жеткізуінің болмауы болып табылады.

Жеке және заңды тұлғалармен **шарттар жасасу** бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

1) шарттарда сыбайлас жемқорлыққа қарсы ескертпелердің болмауы;

2) осындай немесе неғұрлым тиімді талаптары бар өзге ұйымдардан ұсыныстар болған кезде бір ұйымдармен шарттарды бірнеше рет жасасу;

3) үлестес компаниялардың болуы, контрагенттің өзіне тән емес және әртүрлі бейінді жұмыстарды орындауы;

4) контрагентке айыппұл санкцияларының болмауы не азайтылуы;

5) шарттық міндеттемелер бұзылған жағдайда санкциялар қолданбау;

6) шартты орындау кезеңінде талаптарды елеулі түрде түзету;

7) шарттық міндеттемелерді бұзғаны үшін контрагентке талап-арызды уақтылы бермеуі;

8) контрагенттер шарттық міндеттемелерді бұзған кезде шағымдардан немесе сот талқылауларынан негізсіз бас тарту болып табылады;

9) наразылық-талап қою жұмысын жүргізу тәртібін реттейтін актілердің болмауы;

10) мүдделер қақтығысын және қосылуды болдырмау мақсатында контрагенттерді зерделеу жөніндегі жұмыс тетіктерінің болмауы болып табылады.

Қызметтің ашықтығы мен жариялылығын қамтамасыз ету бағыты бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің индикаторлары:

1) қоғамдық мүддені білдіретін объектінің қызметі туралы ақпаратты: сатып алу жоспарларын, бюджет және қаржы қаражатын игеруді, бақылау іс-шараларын жүргізу жоспарларын, жеке және заңды тұлғалармен өзара іс-қимыл жасау жөніндегі функцияларды реттейтін құқықтық актілер мен ішкі құжаттарды толық және уақтылы жарияламау;

2) «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» Заңның және «Мемлекеттік органдардың интернет-ресурстарын ақпараттық толықтыру қағидаларын және олардың мазмұнына қойылатын талаптарды бекіту туралы» Инвестициялар және даму министрінің міндетін атқарушының 2016 жылғы 28 қаңтардағы №116 бұйрығының талаптарын сақтау;

3) қоғамдық мүддені білдіретін мәселелер бойынша шешімдер қабылдау рәсімдеріне жұртшылық өкілдерін тартпау: бюджет қаражатын, жылжымайтын мүлікті, жер учаскелерін бөлу, объектілерді пайдалануға қабылдау және т.б. болып табылады.

Ұйымдастырушылық-басқарушылық қызметтегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің жоғарыда аталған тізбесі және олардың индикаторлары толық болып табылмайды.

3.3. Талдамалық анықтаманы дайындау және оған қол қою

25. Уәкілетті адам сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтау жөніндегі жұмыстардың мерзімі аяқталғаннан кейін анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдері туралы ақпаратты және сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөніндегі ұсынымдарды (бұдан әрі – ұсынымдар) қамтитын талдамалық анықтама жасайды.

26. Аналитикалық анықтаманың мәтіні нақты, қысқа және сонымен бірге түсінікті, ал ұсынылған материал сенімді және өзекті болуы керек.

Анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдері бойынша ескертулер мен қорытындылар оның атауы және саралау белгісінің (белгілерінің) қысқаша сипаттамасы көрсетіле отырып, нақты және заттық сипатта болуға тиіс.

27. Анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жою жөніндегі ұсынымдар заңды, тиімді, орындалатын және талдау объектісінің қызметінде сыбайлас жемқорлық тәуекелін болдырмауға бағытталған болуы тиіс.

Ұсынымдарда қалаулы нәтижеге қол жеткізу үшін сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды іске асырудың ең жақсы және барынша ұтымды тәсілдері (құралдары) көрсетілуге тиіс.

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жоюдың ең типтік шаралары:

- құқықтық актілерді немесе ішкі құжаттарды әзірлеу және қабылдау, оларға сыбайлас жемқорлық факторларын жоюға бағытталған өзгерістер мен толықтырулар енгізу;

- лауазымды тұлғалардың өкілеттіктерін нақтылау;

- объектінің қызметіне қоғамдық бақылауды қамтамасыз ету;

- әкімшілік рәсімдерді оңтайландыру және автоматтандыру;

- рұқсат беру функцияларын іске асыру кезінде талдау объектісінің лауазымды адамдарының жеке және заңды тұлғалармен жеке байланысын болдырмау;

- өкілеттіктерді қайта бөлу, құрылымын өзгерту, құрылымдық бөлімшелерді біріктіру немесе тарату, штат санын оңтайландыру, артық басқару буындарын жою;

- әкімшілік шығындарды қысқарту;

- ақпараттық жүйені әзірлеу не қолданыстағы жүйені дамыту, сондай-ақ оны басқа мемлекеттік органдар мен ұйымдардың дерекқорларымен интеграциялау болып табылады.

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жою жөніндегі жоғарыда аталған шаралар тізбесі толық болып табылмайды.

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жою және азайту өзге мемлекеттік органдар, ұйымдар, мемлекеттік сыңайлы сектор субъектілері тарапынан шаралар қабылдауды көздеген жағдайда оларға тиісті хаттар жіберу, бірлескен іс-шаралар өткізу және т.б. ұсынылады.

Сондай-ақ көрсетілген жағдайларда проблемалық мәселелерді жоғары тұрған деңгейде қарауға бастамашылық ету мақсатында, орталық мемлекеттік органдарға Үкіметке мен Президент Әкімшілігі хаттар жолдау ұсынылады.

28. Талдамалық анықтамаға:

- 1) талдау кезінде пайдаланылған құжаттардың көшірмелері (сот шешімдері, хаттамалар, тексеру актілері және т.б.);
- 2) тәуекелдер картасы;
- 3) интернет-беттердің скриншоттары;
- 4) слайдтар, инфографика және өзге де көрнекі материалдарды қоса тіркеу ұсынылады.

29. Уәкілетті адам талдамалық анықтаманы жұмыс тобы мүшелерінің қарауына жібереді.

Жұмыс тобының мүшелері талдамалық анықтаманы мынадай мақсаттарда қарайды:

- оны толықтыру бойынша ұсыныстар енгізу;
- анықтамада келтірілген қорытындылар мен ұсынымдар бойынша нақтылаулар, тиісті негіздемелерді қоса бере отырып, қате деректер мен мәліметтерге түзетулер енгізу.

Талдау объектісінің талдау анықтамасын пысықтау жөніндегі ұсыныстары болмаған кезде, уәкілетті адам оған қол қояды.

Жұмыс тобының мүшелері талдамалық анықтаманы пысықтау бойынша ұсыныстар мен негіздемелер енгізген жағдайда, уәкілетті адам оларды негізділігі, практикаға бағдарлануы және анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жою үшін жеткіліктілігі тұрғысынан қарайды.

Қажет болған кезде талдамалық анықтаманы, оны пысықтау жөніндегі ұсыныстар мен негіздемелерді талқылау үшін уәкілетті адам жұмыс тобы мүшелерінің қатысуымен мәжіліс ұйымдастыра алады.

Уәкілетті адам жұмыс тобы мүшелерінің ұсыныстарын қарау қорытындылары бойынша мынадай іс-қимылдардың бірін қабылдайды:

- 1) талдамалы анықтаманы пысықтайды және қол қояды;
- 2) талдамалық анықтамаға оны пысықтамай қол қояды.

30. Талдамалық анықтамаға мемлекеттік орган, ұйым, мемлекеттік сыңайлы сектор субъектісі басшысының шешімінде белгіленген мерзімдерде қол қойылуы тиіс.

Талдамалық анықтаманы мемлекеттік органның, ұйымның, мемлекеттік сыңайлы сектор субъектісінің бірінші басшысына қарау және шаралар қабылдау үшін талдамалық анықтамаға қол қойылған күннен бастап 5 жұмыс күнінен кешіктірмей енгізу ұсынылады.

Талдамалық анықтама құпиялылық режимінің, қызметтік, коммерциялық немесе Қазақстан Республикасының заңымен қорғалатын өзге де құпияның қамтамасыз етілуін ескере отырып, мемлекеттік органның, ұйымның, квазимемлекеттік сектор субъектісінің интернет-ресурсында орналастырылады.

4. Анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін бағалау

31. Анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін бағалау процесі талдау объектісіндегі сыбайлас жемқорлық деңгейіне теріс әсер етуі мүмкін неғұрлым маңызды тәуекелдерді анықтау мақсатында жүргізіледі.

Тәуекелдер олардың пайда болуы мен әсер ету ықтималдығы немесе жиілігі тұрғысынан бағаланады.

Тәуекел деңгейін есептеу былай жүргізіледі:

Тәуекел деңгейі = ықтималдық * әсер

Тәуекелдер деңгейін есептеуді уәкілетті адам және жұмыс тобының мүшелері жүргізеді.

Тәуекелдерді есептеуге талдау объектісінің құрылымдық бөлімшелері де тартылуы мүмкін.

Тәуекелдердің ықтималдығын бағалау критерийлері

Балл	Мәні	Іске асыру жиілігі	Іске асыру ықтималдығы
1	Өте сирек	Талдау объектісінің қызметінде соңғы 5 жылда тіркелген бірлі-жарым оқиғалар.	Оқиға өте сирек жағдайларда немесе 1% - ға дейін жүзеге асырылуы мүмкін.
2	Сирек	Соңғы 2 жыл ішінде талдау объектісінің қызметінде аз белгілі немесе тіркелген оқиғалар.	Оқиға сирек жағдайларда немесе 1% - дан 10% - ға дейін іске асырылуы мүмкін.
3	Арасында	Оқиға талдау объектісінің қызметінде соңғы жыл ішінде тіркелді.	Тәуекелді іске асыру ықтималдығы 11% - дан 25% - ға дейін.
4	Жиі	Оқиға талдау объектісінің қызметінде соңғы алты ай ішінде тіркелді.	Тәуекелді іске асыру ықтималдығы 26% - дан 50% - ға дейін.
5	Өте жиі	Оқиға соңғы алты ай ішінде бірнеше рет тіркелді.	Іс-шараны жүзеге асыру ықтималдығы 50% - дан 100% - ға дейін өте жоғары.

Тәуекелдердің әсерін бағалау критерийлері

Балл	Әсер ету дәрежесі	Салдардың жалпы сипаттамасы	Комплаенс/Талаптарды сақтау
------	-------------------	-----------------------------	-----------------------------

1	Елеусіз	Тәуекел іске асырылған жағдайда қандай да бір теріс салдардың болмауы	Реттеушілік талаптардың болмашы бұзылуы, талдау объектісінің қызметкерлерін әкімшілік және/немесе өзге де жауапкершілікке тарту үшін негіздердің болмауы талдау объектісіне қатысты айыппұлдардың, өсімпұлдардың, тұрақсыздық айыбының және басқа да қаржылық бұзушылықтардың болмауы. Жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен мүдделерін бұзудың болмауы.
2	Елеулі	Тәуекелді іске асырудан болған салдарлар елеусіз	Реттеушілік талаптардың аз бұзылуы. Талдау объектісінің жұмыскерлерінен айыппұлдарды өндіріп алу мүмкіндігі туралы ескертулер. айыппұлдарды, өсімпұлдарды, тұрақсыздық айыбын өндіріп алу мүмкіндігі туралы ескерту алу және талдау объектісіне қатысты басқа да қаржылық бұзушылықтарды анықтау.
3	Үлкен	Тәуекелді іске асырудың салдары айтарлықтай, бірақ толығымен түзетілуі мүмкін	Айыппұлдардың, өсімпұлдардың, тұрақсыздық айыбының және басқа да қаржылық бұзушылықтардың туындауына әкеп соғуы мүмкін реттеуші талаптарды бірнеше рет бұзу. Талдау объектілері қызметкерлерінен айыппұлдарды өндіріп алу. Жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен мүдделерінің бұзылуы.
4	Сыни	Тәуекелді іске асырудың салдары өте маңызды, бірақ белгілі бір дәрежеде түзетілуі мүмкін	Реттеуші талаптардың елеулі бұзылуы, соның салдарынан талдау объектісі айыппұлдарды, өсімпұлдарды, тұрақсыздық айыбын және т.б. төлеуге міндетті, талдау объектісінің қызметкерлерін әкімшілік немесе қылмыстық жауапкершілікке тарту. Жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен мүдделерін бұзу.
5	Апатты	Тәуекелді іске асырудың салдары өте маңызды және оны түзету мүмкін емес. Тәуекелдің өтелмейтін салдары бар.	Ірі айыппұлдарға, өсімпұлдарға, тұрақсыздық айыбына және өзге де төлемдерге, сондай-ақ берілген лицензияларды қайтарып алуға (болған жағдайда) әкеп соққан реттеушілік талаптардың шектен тыс бұзылуы немесе бірнеше қаржылық бұзушылықтар. Қызметкерлерді әкімшілік/қылмыстық және/немесе өзге де жауапкершілікке бірнеше рет тарту. Жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен мүдделерін бұзу.

32. Тәуекелдерді бағалау қорытындылары бойынша берілген баллдар талдау объектісінің тәуекелдер картасын жасау үшін негіз болып табылады.

Тәуекелдер картасы талдау объектісінің анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ұшырауының графикалық бейнесін білдіреді.

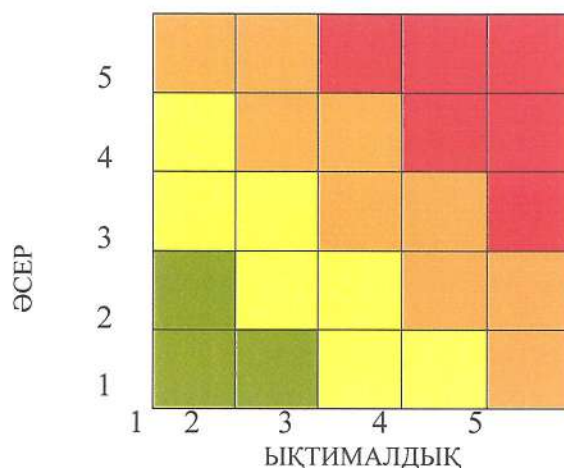
Тәуекелдер картасы әртүрлі түстермен бөлінген бірнеше бөлікке бөлінеді:

Қызыл аймақ-талдау объектісі үшін қауіпті және/немесе апатты болып табылатын қауіптер, олар басталудың жоғары ықтималдығына байланысты немесе талдау объектісіндегі сыбайлас жемқорлық деңгейіне әсер етуі мүмкін салдардың елеулі әлеуетіне байланысты немесе екі факторға байланысты;

Қызғылт сары аймақ-талдау объектісіндегі сыбайлас жемқорлық деңгейінің жоғары ықтималдығы немесе үлкен ықтимал әсері бар қауіптер;

Сары аймақ-талдау объектісіндегі сыбайлас жемқорлық деңгейіне орташа ықтималдығы немесе орташа ықтимал әсері бар тәуекелдер;

Жасыл аймақ-туындау ықтималдығы төмен және (немесе) талдау объектісінде сыбайлас жемқорлық деңгейіне елеулі әсер етпейтін тәуекелдер.

Талдау объектісінің тәуекелдер картасы әрбір тәуекелдің салыстырмалы маңыздылығын бағалауға (басқа тәуекелдермен салыстырғанда), сондай-ақ түйінді болып табылатын және басым тәртіппен шаралар қабылдауды талап ететін және қажет болған жағдайда адами және қаржы ресурстарының бөлінуін қамтамасыз ететін тәуекелдерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.

5. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жою және азайту

5.1 Анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жою жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлеу

33. Уәкілетті адам талдау объектісінің құрылымдық бөлімшелерімен бірлесіп, талдамалық анықтамаға қол қойылған күннен бастап 10 жұмыс күні ішінде сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау нәтижелері бойынша анықталған сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөніндегі іс – шаралар жоспарын (бұдан әрі-іс-шаралар жоспары, 3-қосымша) әзірлеуі қажет.

34. Іс-шаралар нақты сипатта болуы және анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жою үшін жеткілікті болуы тиіс.

Іс-шараларды орындау мерзімдері орынды болуға және 1 жылдан аспауға тиіс.

Заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізуге не жаңасын әзірлеуге байланысты іс-шараларды іске асыру мерзімдері олардың заң шығару қызметінің қағидалары негізге алына отырып анықталады.

Ақпараттық жүйені әзірлеуге байланысты іс-шараларды іске асыру мерзімдері олардың бюджеттік жоспарлау рәсімдері негізге алына отырып анықталады.

35. Іс-шаралар жоспарын мемлекеттік органның, ұйымның, мемлекеттік сыңайлы сектор субъектісінің басшысы бекітеді.

5.2 Ұсынымдарды орындау мониторингі

36. Ұсынымдарды орындау мониторингін (бұдан әрі – мониторинг) уәкілетті тұлға талдамалық анықтамаға қол қойылған күннен бастап 1 жыл ішінде жүргізу ұсынылады.

37. Талдау объектісінің құрылымдық бөлімшелері талдамалық анықтамаға қол қойылған күннен бастап тоқсан сайын есептік кезеңнен кейінгі айдың 5-күнінен кешіктірмей, уәкілетті тұлғаға ұсынымдардың орындалу барысы туралы ақпаратты (4-қосымша) және растайтын құжаттарды жіберуі қажет.

38. Уәкілетті адам ұсынымдардың, растайтын құжаттардың орындалу барысы туралы ақпарат келіп түскен күннен бастап 5 жұмыс күні ішінде оларды қарап, ұсынымдардың орындалу мониторингінің нәтижелерін қалыптастыруы қажет (5-қосымша).

Талдау объектісінің ақпаратын қарау қорытындылары бойынша ұсынымдардың орындалу мәртебесі айқындалады.

Ұсыным іс-шаралар жоспарында көрсетілген аяқтау нысанына сәйкес іс-шараны орындау арқылы анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелі жойылған жағдайда толық көлемде орындалды деп танылады.

Ұсыным іс-шаралар жоспарында көрсетілген аяқтау нысанына сәйкес іс-шараны толық көлемде орындамау салдарынан анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелі елеусіз дәрежеде жойылмаған немесе азайтылған жағдайда, ішінара орындалды деп танылады.

Ұсыным іс-шаралар жоспарының тармағын орындау жөніндегі шараларды қабылдамау салдарынан анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелі жойылмаған немесе барынша азайтылған жағдайда, орындалмаған деп танылады.

Іс-шараны объективті себептер бойынша орындау мүмкін болмаған немесе орынсыз болған жағдайда (заңнамадағы өзгерістер, заңды тұлғаны қайта ұйымдастыру немесе тарату, функцияларды беру және т.б.), ұсыным өзектілігін жоғалтқан деп танылады.

Ұсынымдарды орындау мониторингінің нәтижелері мемлекеттік органның, ұйымның және квазимемлекеттік сектор субъектісінің басшысына енгізіледі, сондай-ақ талдау объектісінің құрылымдық бөлімшелеріне жіберіледі.

39. Талдау объектісі ұсынымдарды орындамаған немесе толық орындамаған жағдайда, уәкілетті тұлға ден қою шараларын қабылдау үшін талдау объектісінің

қызметіне жетекшілік ететін мемлекеттік органның, ұйымның және мемлекеттік сыңайлы сектор субъектісінің басшысына тиісті ақпаратты енгізеді.

Талдау объектісі объективті себептер бойынша іс-шаралар жоспары бекітілген күннен бастап бір жыл өткен соң ұсынымдарды орындамаған немесе толық орындамаған жағдайда, уәкілетті тұлға мониторингті олар түпкілікті орындалғанға дейін жалғастырады.

Іс-шаралар жоспары мониторингінің нәтижелері туралы ақпаратты мемлекеттік органның, ұйымның, мемлекеттік сыңайлы сектор субъектісінің интернет-ресурсында орналастыру қажет.

Сыбайлас жемқорлық
тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу
бойынша әдістемелік
ұсынымдарға
1-қосымша

**Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу жөніндегі
жұмыс жоспары**

№	Жұмыс түрі	Мерзімі	Жауапты тұлғалар
1	Ақпарат жинау: Үлгі Талдау объектісінің 2019-2020 жылдардағы қызметі туралы есеп	01.03.2021	Барлық бейінді бөлімшелер
	2019-2020 жж. тәртіптік тәжірибе туралы ақпарат	01.03.2021	Кадр жұмысы департаменті
	2019-2020 жылдар бойынша мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы ақпарат	10.03.2021	Мемлекеттік қызметтер Департаменті
2	Талдау объектісінің қызметін, оның ұйымдастыру-басқару қызметін реттейтін құқықтық актілерді және ішкі құжаттарды сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің болуы тұрғысынан талдау Оның ішінде қызмет бағыттары бойынша: 1) қызметкерлер құрамын басқару; 2) мемлекеттік қызмет көрсету	10.03.2021 15.03.2021	А. Ахметов Б. Асанов
3	Талдамалық анықтаманы дайындау және оған қол қою	01.04.2021*	Б. Айтбаев (жұмыс тобының жетекшісі, немесе комплаенс қызметінің жұмыскері)
	Талдамалық анықтамаға қол қою*		С. Беріков (талдау жүргізу туралы шешімде көрсетілген лауазымды тұлға)
4	Анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жою бойынша іс-шаралар жоспарын бекіту	05.04.2021	

* осы мерзім мемлекеттік орган, ұйым, квазимемлекеттік сектор субъектісі басшысының ішкі талдау жүргізу туралы шешімінде көрсетілген мерзімге сәйкес келуге тиіс.

Сыбайлас жемқорлық
тәуекелдерін талдау жүргізу бойынша
әдістемелік ұсынымдарға
2-қосымша

**Талдамалық анықтаманың
үлгілік құрылымы**

Кіріспе бөлім: сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу туралы бұйрықтың деректемелері және оны жүргізу мерзімі, уәкілетті тұлғаның, жұмыс тобы мүшелерінің Т.А.Ә.

Сипаттама бөлігі:

1. Персоналды басқару

- НҚА-дағы, бизнес-процестердегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің атауы;
- сыбайлас жемқорлық тәуекелінің сипаттамасы;
- оны жою бойынша ұсынымдар.

2. Мүдделер қақтығысын реттеу

- НҚА-дағы, бизнес-процестердегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің атауы;
- сыбайлас жемқорлық тәуекелінің сипаттамасы;
- оны жою бойынша ұсынымдар.

3. Мемлекеттік қызметтерді көрсету

- НҚА-дағы, бизнес-процестердегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің атауы;
- сыбайлас жемқорлық тәуекелінің сипаттамасы;
- оны жою бойынша ұсынымдар.

4. Рұқсат беру функцияларын іске асыру

- НҚА-дағы, бизнес-процестердегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің атауы;
- сыбайлас жемқорлық тәуекелінің сипаттамасы;
- оны жою бойынша ұсынымдар.

5. Бақылау функцияларын іске асыру

- НҚА-дағы, бизнес-процестердегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің атауы;
- сыбайлас жемқорлық тәуекелінің сипаттамасы;
- оны жою бойынша ұсынымдар.

6. Ұйымдастыру-басқару қызметінен туындайтын өзге де мәселелер

- НҚА-дағы, бизнес-процестердегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің атауы;
- сыбайлас жемқорлық тәуекелінің сипаттамасы;
- оны жою бойынша ұсынымдар.

Қосымшалар

Сыбайлас жемқорлық
тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу
бойынша әдістемелік
ұсынымдарға
3-қосымша

Бекітемін

(талдау объектісі басшысының
лауазымы, тегі, аты-жөні)

(талдау объектісі басшысының қолы)

(күні)

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау нәтижелері бойынша анықталған сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөніндегі іс-шаралар жоспары

(талдау объектісінің атауы)

р/ с №	Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау қорытындылары бойынша ұсынымдар	Іс-шара	Аяқтау нысаны	Жауапты орындаушылар	Орындау мерзімі

Сыбайлас жемқорлық
тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу
бойынша әдістемелік
ұсынымдарға
4-қосымша

**Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау қорытындылары
бойынша енгізілген ұсынымдардың орындалу барысы туралы ақпарат**

р/с №	Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау қорытындылары бойынша ұсынымдар	Іс-шаралар жоспарына сәйкес аяқтау нысаны	Орындалуы туралы ақпарат

Сыбайлас жемқорлық
тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу
бойынша әдістемелік
ұсынымдарға
5-қосымша

**Ұсынымдарды орындау мониторингінің нәтижелері
сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау объектісі**

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау объектісінің атауы: _____

Талдау жүргізу кезеңі: _____

Талдамалық анықтамаға қол қойылған күн: _____

Барлық енгізілген ұсыным ____.

Оның ішінде:

толық көлемде орындалды – _____;

ішінара орындалды – _____;

орындалмаған – _____;

өзектілігін жоғалтты – _____.

р/с №	Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау қорытындылары бойынша ұсынымдар	Іс-шаралар жоспарына сәйкес аяқтау нысаны	Орындалуы туралы ақпарат	Ішкі талдау жүргізуге уәкілетті тұлғаны бағалау